

Lidt om danselærere i 17-1800 tallet -

Af Ole Skov

Dansekulturen var i hele Danmark i 17-1800 tallet påvirket af danselærerne. De underviste ikke bare i København og de større byer i provinsen men også på landet. Nogle af dem var dansere eller tidligere dansere fra 'Det Kongelige Teater', nogle kom fra Tyskland og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, men der var også 'selvbestaltede' danselærere. Disse var sikkert gode dansere, der havde taget kursus hos en etableret danselærer, før de selv begyndte en karriere med undervisning i dans. Da danselærerne underviste i 'dannelse af ungdommen', havde de stor indflydelse på samfundskulturen. Ligesom befolkningstallet var antal danselærere stigende fra 1700-tallet og frem til år 1900. I forhold til i dag var den danske befolkning i byerne lille, så der var kun basis for permanente danseskoler i København.

Dansetime hos det bedre borgerskab i 1765. Den lille violin kaldes en 'Pochette' eller danselærerviolin.

Danselærerne rejste derfor rundt og underviste i kortere eller længere perioder i forskellige byer og nogle gange i landsbyerne. Deres færden ses tydeligst i annonceringer i aviserne. Det var den eneste måde, hvorpå man kunne informere om sin ankomst til en by. Annoncerne blev ofte indrykket flere gange i dagene før danselærerens ankomst med besked om, hvor han boede, og ind imellem hvem han gerne ville undervise og i hvad.

Jeg har undersøgt et par danselærere fra slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet.

Den første er danselærer Jacob Christian Haack. Han var født i 1763 og indrykkede en del annoncer i 'De Aalborgske allene privilegerede Jydske Efterretninger'. Man kan læse, at han periodisk underviste i dans i flere byer i Nordjylland. For at få en fornemmelse af antal mulige danse-elever har jeg i parentes angivet ca. antal indbyggere. Undervisningen var blandt andet i Aalborg (5000), Frederikshavn (400), Hjørring (700) og Skive (500). Den ældste annonce er fra 1. februar 1793, og i perioden frem til 1817 har jeg fundet ca. 25 annoncer. Han boede ofte hos kendte personer som for eksempel Mester-Snedker Sr. Ludvig Ellebroch i Urbansgade i Aalborg, Bedemand Jolin på Algaden i Aalborg, Kjøbmand hr. Lychegaard i Hjørring eller Skipper Søren Wilsen i Skolegaden i Aalborg. De havde nok alle et lokale, der var stort nok til danseundervisning.

De, som maatte have lyst til af mig at lade sig informere i Dandsen, ville jo tør jo hellere behøge derom at give mig Efterretning. Jeg logerer hos Mester-Snedker Sr. Ludvig Ellebroch. Aalborg, d. 1ste Febr. 1793. Jacob Christian Haack.

Annoncen fra 1. februar 1793

Teksten lyder: 'De, som maatte have Lyst til af mig at lade sig informere i Dandsen, ville jo før jo hellere behøge derom at give Efterretning. Jeg logerer hos Mester-Snedker Sr. Ludvig Ellebroch. Aalborg, d. 1ste Febr. 1793. Jacob Christian Haack.

Haack skrev ofte: 'Jeg er kommen til Byen' eller 'Jeg agter at komme til Byen'. De fleste annoncer gælder undervisning i Aalborg, så han må altså være udefra og ikke fra selve byen.

Han er tidligt blevet ret kendt i Aalborg, for efter de første år sløjfede han fornavnene og underskrev sig bare 'Haack', og i aviserne optrådte han ofte i andre sammenhænge end dans. For eksempel er der 4 omtaler af ham som fadder ved barnedåb, han findes som bidragsyder ved indsamling 'til norske krigere' og som 'subskribent' (abonnement) for 'Dagbog fra det 16., 17. og 18. århundrede af Farstrup og Axelson' omhandlende perioden 1536-1715 og udgivet i Ålborg i 1813. Begge forfatterne var præster og bogen omhandler fortrinsvis samfunds- og præsteforhold i Himmerland. Det er derfor muligt, at Haack stammede derfra, altså egnen syd for Aalborg.

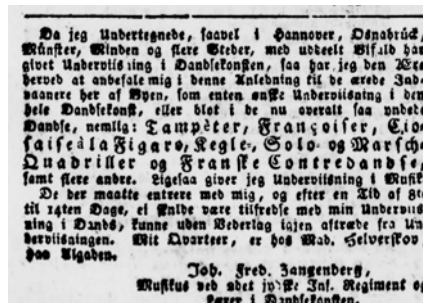
Klubben Harmonien i Aalborg var oprettet for 'at hvert medlem af selskabet bestandig kan nyde en behagelig omgang og tidsfordriv ved udvalgte gode eller i det mindste moralske personer, som på andre offentlige steder ikke altid kan have'. I denne klub blev der spillet en del billard og afholdt baller. Haack var nok kasserer, for han stod for invitation og salg af billetter til baller. Det kostede 4 Mark og 8 Skilling at deltage, og billetterne kunne købes hos ham. Som danselærer styrede han bal-

lerne og var altså 'balinspektør'. Haack var den danselærer, der fra 1793-1817 indrykkede flest annoncer i de nordjyske aviser.

I 'Aalborg Stifts Kongelig allene privilegerede Jydske Efterretninger og Avertissements-Tidender, som forsendes med Brevposten overalt i Danmark og Hertugdømmerne' (hvilken titel for Ålborg Stiftstidende!), havde han i 1806 en annonce, hvor han skrev, at han agtede at komme til Hjørring. Han skrev desværre ikke, hvilke danse han underviste i, men han nævnte, at han underviste i de nyeste selskabsdanse fra hovedstaden. Han har nok været i København og fået inspiration. Annoncen er interessant, fordi han nu annoncerer med prisen for begyndere og viderekomne, nemlig at dem, der kan danse i forvejen, kan nøjes med at betale en fjerdedel af, hvad begynderne gør: Annonce teksten under 'Avertissements': 'At jeg midt i næstkommende April Maaned agter mig til Hjørring, for der at give Information i de allernyeste og i Hovedstaden brugeligste Selskabsdandse har jeg herved efter Endeels Forlangende den Ære foreløbig at bekendtgjøre til behagelig Efterretning saavel for de i Byen som omkring i Eggen boende respektive Forældre, som vilde lade deres Børn af mig informere. Tillige meldes: at saavel Voxne som Børn kunne, naar de forhen har lært at danse, faae Information i de nyeste Pas (trin) for en Fjerdedeel af hvad Begyndere betale. Mit Logie i Hjørring er hos Kjøbmand Lychegaard og er her hos Bedemand hr. Jolin på Algaden. Aalborg d.14. Marts 1806. Haack'.

Efter 1817 ses ingen annoncer fra Haack før i januar-februar 1828 for et kursus i Aalborg. Denne gang boede han hos Hr. Kjøbmand Mads Galthen. Efter kurset ved vi, at han i november holdt sit sidste kursus, det var i Frederikshavn. Han døde nemlig under kurset den 22. november 1828, og hans kone Maren Møller indrykkede en dødsannonce. Hun skrev, at hun boede i Woerbergdahl, Sundby Sogn, Kjær Herred. Stedet hedder i dag Voerbjerg og ligger lidt nordvest for Aalborg. Sundby Sogn med omkring 500 indbyggere er det, vi i dag kalder Nørresundby. Den 25. maj 1829

afholdes offentlig auktion over indbo og køkkenredskaber m.m. hos enkedam Haack. Det betyder, at de på dette tidspunkt boede i Voerbjerg, og at hun sikkert efter hans død ville flytte videre. Haack havde de fleste af sine kurser i Aalborg, og årsagen til, at han ikke fra 1817-1828 annoncerede for dansekurser, kunne skyldes konkurrence fra en anden danselærer, nemlig Zangenberg. Johan Heinrich Frederich Hartwig Zangenberg (1793-1849) var født i Lüneburg i Tyskland. Han blev hvervet til det 2. jyske regiment som korporal og musiker. Han kom til Aalborg 10. december 1818 på sin 25 års fødselsdag. Inden han kom til Danmark, havde han undervist i musik og dans. Han annoncerede d. 25. februar og 1. marts 1819 om danseundervisning. Han nævner de byer i Tyskland, hvor han havde undervist, og en del af de danse, han nu ville undervise i Aalborg.

Annonce i Aalborg Stifts Tidende 1. marts 1819.

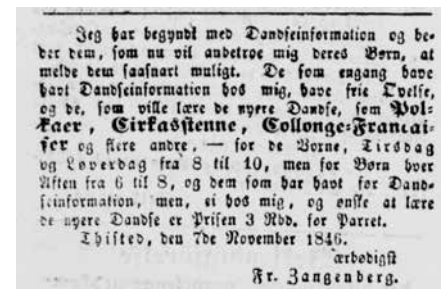
Annonceteksten lyder: 'Da jeg Under tegnede, saavel i Hannover, Osnabrück, Münster, Minden og flere Steder, med uddeelt Bifald har givet Underviisning i Dandsekonsten, saa har jeg den Ære herved at anbefale mig i denne Anledning til de ærede Indvaanere her i Byen, som enten ønske Underviisning i den hele Dandsekonst, eller blot i de nu overalt saa yndede Dandse, nemlig Tampèter, Françoiser, Ciosaiser à la Figaro, Kegle-, Solo- og Marsch-Quadriller og Franske Contredandse, samt flere andre. Ligesaa giver jeg Underviisning i Musik. De der maatte entrere med mig, og efter en Tid af 8te til 14ten Dage, ei skulde være tilfredse med min Underviisning i Dands, kunne uden Vederlag igjen aftræde fra Underviisningen. Mit Qvarter, er hos

Mad. Helverskov paa Algaden. Joh. Fred. Zangenberg, Musikus ved 2det jyske Inf. Regiment og lærer i Dandsekonsten'.

Af dansenavnene kan man se, at en del af dansene har overlevet til i dag. Tampète, også kendt som Stormen, Française, Figaro og Keglekvadrille kendes fra forskellige steder i landet og danses altså stadigvæk efter 200 år. Zangenberg blev dansk gift og flyttede til Thisted i 1826, da han blev udnævnt til stadsmusikant.

Han annoncerede dansekurser og underviste i 'de nyeste tyske, franske og russiske danse'. I 1829 var han i Hamborg for at lære de nyeste danse, som han så underviste i Aalborg. Han havde dansekurser i Thisted, Aalborg, Nykøbing, Løgstør og Hjørring. Aviserne havde dengang rejselister, der nævnte, hvem der rejste hvorfra og hvortil. Af disse kan man se, at han ofte sejlede til sine kurser, og at han d. 23.9.1843 rejste videre fra Aalborg med dagvogn til Hjørring. Han var en meget kendt skikkelse i Nordjylland, og havde blandt andet undervist Johanne Louise Pätges, senere gift Heiberg, i dans. Han skrev anbefalinger til hende, hvilket var medvirkende til, at hun kom ind på det kongelige teater.

Zangenberg underviste hele tiden i de nyeste danse. Her er en annonce fra november 1846, hvor han nævner Polka, som jo var ret ny på dette tidspunkt, Cirkastenne og Collonge-Francaiser.

Efter Zangenbergs død i 1849 overtager sønnen embedet som stadsmusikant og danselærer, og hans yngste datter Augusta, der er hans 10. barn og født i 1846, nedsætter sig, da hun bliver voksen, også som danselærer i Thisted.

Kilder: Aviser fra datiden, Statsbiblioteket Århus.